

Rädda Barnen

RÄDDA BARNENS ALLMÄNNA KOMMENTAR NR 1 (2024) OM RÄDDA BARNENS BARNSYN

Rädda Barnens barnsyn såsom den framgår av
Barnrättsagendan

RÄDDA BARNENS ALLMÄNNA KOMMENTAR NR 1 (2024) OM RÄDDA BARNENS BARNSYN

Syfte med denna allmänna kommentar

Vid Riksmötet 2024 antogs Rädda Barnens Barnrättsagenda (BRA). En viktig del i BRA är att Rädda Barnen för första gången har definierat sin barnsyn. Rädda Barnens barnsyn är följande

Varje barn är rättighetsbärare som utan diskriminering ska ha ovillkorlig tillgång till och kunna utkräva sina mänskliga rättigheter.

Barnet har unik kunskap, är expert på sin egen situation och ska tas på allvar. Barns delaktighet är en rättighet och en resurs för hela samhället. Det är vuxenvärldens ansvar att förverkliga barnets rättigheter.

För att ge medlemmar och anställda mer kunskap om varför barnsynen har formulerats som den har och vad de olika delarna innebär, har den här allmänna kommentaren tagits fram. I kommentaren förklaras barnsynen först som helhet för att sedan brytas ner i olika delar, som förklaras mer detaljerat.

Varför behöver Rädda Barnen definiera sin barnsyn?

Barnsyn är det sätt vuxna bemöter och förhåller sig till barn och på så vis påverkar det den vuxnes förhållningssätt. Att ha en gemensam barnsyn inom en rörelse är därför viktigt, för att säkerställa att alla aktiva inom rörelsen arbetar utifrån samma synsätt på barn.

Inom Rädda Barnen har vi hittills aldrig uttalat vår gemensamma barnsyn. Stadgarna har tydliggjort att vi arbetar utifrån barnkonventionen, som förmedlar en viss barnsyn. För att på allvar förstå barnkonventionens barnsyn krävs djup kunskap och förståelse om barnkonventionens innehåll och syfte, vilket inte kan utkrävas av varje individ som är aktiv inom eller anställd av Rädda Barnen.

Rädda Barnen har därför tagit fram en gemensam barnsyn, som tar sin utgångspunkt i den barnsyn som förmedlas av barnkonventionen som helhet. Denna barnsyn är anpassad efter den utveckling av samhället som skett sedan barnkonventionens tillblivelse samt den samhällskontext som finns idag. Den är utformad för att tydliggöra att Rädda Barnen utgår från barnets rättigheter, att vi står upp för det i varje situation och för att kunna förmedla till barn hur vi ser på dem.

Hur ska barnsynen användas?

Barnsynen är tänkt att användas av hela rörelsen i sitt arbete för att stärka barnets rättigheter, såväl i Sverige som internationellt. Såväl enskilda medlemmar, lokalföreningar, distrikt och riksstyrelse som kansli ska utgå från barnsynen i sitt arbete med att genomföra hela Barnrättsagendan. Barnsynen kompletteras av förtydligandet av Rädda Barnens roll i samhället, som också finns med i Barnrättsagendan.

Vad barnsynen betyder som helhet

Barnsynen har sin grund i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och den barnsyn som förmedlas däri – nämligen att barnkonventionen gäller alla barn, att barn är rättighetsbärare i sin egenskap av människa, och inte ska ses som ett objekt till sina föräldrar, samt att barns kompetens ska värderas och att barn, likt vuxna, har rätt till inflytande och delaktighet i de frågor som berör barnet.

Centralt i barnsynen är att varje barn är bärare av rättigheter. Barnkonventionen gäller alla barn som befinner sig i Sverige – oavsett om barnet är medborgare, har uppehållstillstånd, är asylsökande, EU-migrant eller befinner sig i Sverige utan nödvändiga tillstånd. Rättigheterna tillkommer barn utan åtskillnad på grund av ursprung, social tillhörighet, etnicitet, funktionsnedsättning, könstillhörighet, sexuell läggning eller någon annan av barnkonventionens diskrimineringsgrunder.

En barnsyn som ser varje barn som en rättighetsbärare lyfter också fram vuxenvärldens ansvar att stötta barnet i tillgången till sina rättigheter och statens skyldighet att se till att varje barn får sina rättigheter tillgodosedda.

Slutligen vill barnsynen tydliggöra hur viktigt det är att säkerställa barnets rätt till inflytande och delaktighet, att det är barnet som vet mest om hur det är att vara barn idag och att genom att lyssna på barnet kan vuxna fatta bättre beslut och vidta mer korrekta åtgärder.

Barnsynens olika delar

Varje barn är rättighetsbärare

Varje människa föds med mänskliga rättigheter och är därmed en rättighetsbärare. Att se varje barn som en rättighetsbärare är grundläggande för att säkerställa ett barnrättsperspektiv och att ett barnrättsbaserat synsätt genomsyrar allt arbete med och för barn, på alla nivåer.

Att barn är rättighetsbärare innebär att vi ska se barn som enskilda individer med alla de grundläggande fri- och rättigheter som alla människor har, liksom de särskilda rättigheter som tillkommer barn just för att de är barn. Att vara rättighetsbärare innebär också att det finns en motpart, enligt barnkonventionen staten, som är skyldighetsbärare och därmed ansvarig för att säkerställa att rättigheterna tillgodoses. En rättighetsbärare ska kunna ställa skyldighetsbärare till ansvar och kunna utkräva sina rättigheter.

När det gäller just barn som rättighetsbärare, är rätten till inflytande och delaktighet i sitt liv grundläggande. Om denna inte tillgodoses, kan vi inte anse att barnet ses som en rättighetsbärare fullt ut.

utan diskriminering

Denna del finns med för att tydliggöra att barnets rättigheter enligt barnkonventionen gäller alla barn, i enlighet med artikel 2 i barnkonventionen. Det går således inte att villkora barnkonventionens rättigheter utifrån att någon inte är medborgare (detta kan gå i vissa specifika undantagsfall, men inte som huvudregel), att någon har en funktionsnedsättning, att de lever i landet utan nödvändiga tillstånd, att de har en viss sexuell läggning eller liknande. Rättigheterna tillkommer alla barn, utan undantag.

ovillkorlig tillgång till [...] sina mänskliga rättigheter

Varje barn ska ha tillgång till sina mänskliga rättigheter, för att de är barn. Rättigheterna är inte kopplade till prestation, beteende eller skyldigheter för barnet utan är ovillkorade. Att betona att rättigheterna är ovillkorade är också att betona att varje barn har rättigheter, också när barnet till exempel har begått ett brott, har kränkt någon annans rättigheter eller beter sig på något annat sätt som faller utanför normen.

kunna utkräva sina mänskliga rättigheter

En grundläggande princip inom folkrätten är att mänskliga rättigheter inte är något värda om det inte finns något sätt för rättighetsbäraren att utkräva sina rättigheter, föra fram klagomål och få upprättelse när rättigheterna kränks. Denna möjlighet ska givetvis även tillkomma barn, då barn också är rättighetsbärare.

Det är barnet som ska ha möjlighet att utkräva sina rättigheter, men för att kunna göra det krävs det oftast att barnet har stöd och hjälp av någon viktig vuxen, till exempel en vårdnadshavare eller ett

ombud av något slag. Det grundläggande är dock att det är barnet som har möjligheten, och den vuxne är mer av en möjliggörare. I Rädda Barnens syn på barn är detta viktigt att ha med eftersom vi ser att möjligheten att utkräva sina rättigheter ofta brister, på olika nivåer och på olika sätt, i samhället.

mänskliga rättigheter

Barnets rättigheter, såsom de har formulerats i barnkonventionen, är del av ett större sammanhang av mänskliga rättigheter. Inom FN finns nio kärnkonventioner om mänskliga rättigheter¹, inklusive barnkonventionen. Alla dessa konventioner gäller även barn. Barn har således ett större skydd än många andra grupper, då de också har särskilda rättigheter.

Mänskliga rättigheter brukar delas in i civila och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Alla mänskliga rättigheter är lika mycket värda och lika viktiga. Alla mänskliga rättigheter är odelbara och beroende av varandra.

De civila och politiska rättigheterna finns också i den Europeiska konventionen om de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna (Europakonventionen).² Även denna konvention gäller barn. Mänskliga rättigheter finns även i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.³ Stadgan har en särskild artikel om barn, men även de flesta övriga delar gäller barn.

Slutligen finns mänskliga rättigheter även skyddade i vår grundlag, i regeringsformens andra kapitel. Även här riktar sig skyddet till "alla och envar", vilket innefattar barn.

Barnets mänskliga rättigheter är således större och bredare än "bara" barnkonventionen. För att betona det har Rädda Barnen valt att använda begreppet "mänskliga rättigheter" i barnsynen.

utan diskriminering ska ha ovillkorlig tillgång till och kunna utkräva sina mänskliga rättigheter.

Detta speglar tydligt synsättet som förmedlas i nedbrytningen av meningen ovan, nämligen att det är barnet som har rättigheterna och ska kunna utkräva dessa. Detta ska dock inte tolkas som att Rädda Barnen lägger över ansvaret för tillgången till och utkrävandet av rättigheterna på barnet. Barnet måste ses i sitt sammanhang och där barnets vårdnadshavare eller andra viktiga vuxna har ett stort ansvar för att säkerställa att barnet har tillgång till och kan utkräva sina rättigheter. Detta är i linje med barnkonventionen, som ger framförallt vårdnadshavare såväl rättigheter som skyldigheter att vägleda barnet i förverkligandet av rättigheterna, där vårdnadshavaren ska beakta barnets fortlöpande utveckling (artikel 5).

Rädda Barnens roll i denna del kan också innebära påverkansarbete för att säkerställa att det finns system på plats som möjliggör för barn att kunna utkräva sina mänskliga rättigheter.

Barnet har unik kunskap

Genom detta begrepp vill Rädda Barnen betona att det är barnet som har mest och bäst kunskap om barnets egen situation – på det sättet har barnet unik kunskap om just sin egen situation, sitt liv och sina behov. Varje barn har också en unik kunskap om hur det är att vara barn i just den situation som barnet befinner sig i.

är expert på sin egen situation och ska tas på allvar

Att barnet har unik kunskap innebär att barnet är expert på sin egen situation. Att tala om barnet som expert på sin egen situation har gjorts länge i barnrättsrörelsen, både i Sverige och internationellt. Det är starkt inom såväl civilsamhället som forskning. Inom forskning används

¹ Sverige har tillträtt sju av dessa.

² Denna konvention gäller som svensk lag sedan 1995.

³ Stadgan är bindande för Sverige att följa när EU-rätt ska tillämpas.

formuleringen "experter på sitt eget liv", där det gjorts ett stort arbete i att gå från barnet som forskningsobjekt till aktiv deltagare i forskning – i egenskap av expert.⁴

Även i det svenska civilsamhället och bland myndigheter används ofta beskrivningen att barn är experter på sina egna liv eller sin livssituation. Till exempel skriver Socialstyrelsen:

*Barns kunskaper och erfarenheter är ofta nödvändiga för att nå en tillräcklig kvalitet i kunskapsstöd, utvärderingar, rekommendationer med mera. Barns perspektiv är en del av den samlade kunskap som behöver tas fram. **Barn är experter på sin egen situation** och kan därmed bidra med unik och värdefull kunskap.*⁵

Barnombudsmannen grundar sitt arbete med barns delaktighet på tanken att barn är experter på sina egna liv⁶, och använder till exempel formuleringen i debattartiklar och rapporter⁷.

Även i barnrättsrörelsen används begreppet expert. Organisationer som har kommit långt med att stärka barns röster genom delaktighet lyfter ordet expert i sin kommunikation. Se till exempel Ecpats metodhandbok "Barnet som expert"⁸ och BRIS arbete med delaktighet som heter "Expertgrupp barn"⁹. Även Länsstyrelserna, UNICEF, RBUF, Funktionsrätt Sverige och SKR¹⁰ använder ordet expert kopplat till barns kunskap om sitt liv/sin situation.

Sammantaget är *barn som experter* eller *barnet som expert* ett vedertaget uttryck både bland myndigheter, forskning och civilsamhällesorganisationer.

Vad betyder det inte?

Att säga att ett barn är expert på sin egen situation handlar inte om att ge barnet ansvar för lösningar, eller att ta bort vuxnas ansvar för att fatta beslut enligt barnets bästa. Men när vi ser barnet som expert lägger det ansvar på vuxna att ta reda på hur barnet ser på sin egen situation, vilka möjliga problem och lösningar det kan finnas. Självklart behöver den vuxna här ha kompetens och kunskap att ta emot det barnet förmedlar, oavsett barnets ålder, funktionsförmåga och bakgrund i övrigt.

Åtta korta punkter på varför barn är experter på sin egen situation:

Generella argument för barns kunskap/expertis/:

- 1) **Barnkonventionen** utgår ifrån barnet som rättighetsbärare, med rätt att bilda och uttrycka åsikter i alla frågor som rör barnet. Rättigheten grundar sig i att barnet har unik kompetens om sin egen livssituation som behöver beaktas i alla beslut som rör barnet.
- 2) **Barnets perspektiv.** Vi arbetar med barnperspektiv, barnrättsperspektivet och barnets perspektiv. Att se barnet som expert på sin situation är ett sätt att lyfta barnets perspektiv. Genom att barnet har ett unikt perspektiv på sin egen situation, på sitt liv och på sina erfarenheter är barnet är expert på sin egen situation.
- 3) **Barnet som rättighetsbärare.** Barn är i beroendeställning till vuxna på många olika sätt i samhället. Att erkänna och kommunicera att vi ser barnet som expert på sin egen situation är att lyfta värdet av barns kunskap, erfarenhet och kompetens.

Om ordet expert specifikt:

- 4) **Se barn som experter.** Att erkänna och uttala att barnet är expert på sin egen situation är att erkänna vikten av barnets eget unika perspektiv, och att visa att det inte bara är vuxna som kan vara experter.

⁴ [Children as Experts in Their Lives: Child Inclusive Research | Child Indicators Research \(springer.com\)](#)

⁵ (Barns medverkan i Socialstyrelsens arbeten 2020, Socialstyrelsen)

⁶ Se exempelvis metoden Unga Direkt samt flertalet av Barnombudsmannens årsrapporter.

⁷ Se exempelvis: [Barn ska inte tvingas till umgänge med sina våldsamma föräldrar - Barnombudsmannen](#)

⁸ [ECPATs Metodhandbok: "Barnet som expert" - ECPAT Sverige](#)

⁹ [Expertgrupp Barn | Bris - Barnens Rätt i Samhället](#)

¹⁰ Sveriges Kommuner och Regioner

- 5) **Stärkt arbete för delaktighet.** Vi arbetar för att stärka barn rätt till delaktighet i olika delar av samhället. Genom att vi som barnrättsorganisation tydligt kommunicerar och talar om barnets som expert på sin egen situation stärker vi både barn och vuxna i synen på barns rätt att komma till tals och vuxnas ansvar för att säkerställa att barn kommer till tals.
- 6) **Betonar kunskap – inte ansvar.** Ordet expert innehåller ingen del om ansvar för att lösa en situation, utan är ett sätt att beskriva kunskap, kännedom och expertis inom ett visst område – i det här fallet barnets egen situation. Självklart handlar det om att vara expert utifrån sitt unika perspektiv och sin personliga erfarenhet.

Rädda Barnens roll

- 7) **Vedertagen formulering.** Att tala om barnet som expert är inte nytt i barnrättsrörelsen utan ett sätt som kommuniceras i många olika sammanhang av både offentliga aktörer och civilsamhället.
- 8) **Tillit till barnets förmåga.** Att kalla barnet expert på sin egen situation är ett viktigt steg för att visa tillit till barns förmågor – oavsett barnets ålder, mognad och funktionalitet. Varje enskilt barn är bärare av rättigheter, och vuxna ska säkerställa de rättigheterna. Där är synen på barnet som expert på sin egen situation helt central, och något som vi kan förmedla vidare på lokal och nationell nivå för att stärka barns delaktighet, ställning och rättigheter.

Barns delaktighet är en rättighet

Barns delaktighet kommer till uttryck i artikel 12 i barnkonventionen, där det framgår att ett barn ska ha möjlighet att få framföra sina åsikter i alla frågor som berör barnet och att barnets åsikter ska tas i beaktande utifrån ålder och mognad. Inflytande och delaktighet för barn finns också inskrivet i artikel 7.3 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt i artikel 24 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

Artikel 12 i barnkonventionen behandlar den rättsliga och sociala ställningen för barn – barn saknar vuxnas självständighet, men är samtidigt bärare av rättigheter.¹¹ Artikel 12 uttrycker tydligt att barnet är rättighetsbärare och därmed har rätt till inflytande över sådant som påverkar barnets liv, inte bara rättigheter kopplat till sårbarhet och behov av skydd eller beroendet av vuxna.¹²

Att det är en rättighet innebär en tydlig juridisk skyldighet för staten att säkerställa delaktighet på ett eller annat sätt. Staten ska garantera detta antingen direkt (enbart baserat på ratificering av barnkonventionen) eller genom att säkerställa att detta rätten tillgodoses genom den lagstiftning som är relevant.¹³

Att delaktighet är en rättighet innebär också att vi tydliggör att det inte är en skyldighet för ett barn att vara delaktig. En rättighetsbärare kan alltid själv avstå från att utöva sin rättighet. Detta innebär att delaktighet är ett val för barnet, inte en skyldighet. För att kunna fatta beslut om barnet vill vara delaktig i en viss process är staten skyldig att se till att barnet får all nödvändig information för att kunna fatta ett sånt beslut.¹⁴

en resurs för hela samhället

¹¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd. Punkt 1.

¹² FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd. Punkt 18

¹³ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd. Punkt 15

¹⁴ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd. Punkt 16.

Genom att inkludera barn, ta in deras åsikter och beakta dessa i olika åtgärder och beslut som tas, blir barns delaktighet inte bara en rättighet för det enskilda barnet, utan en resurs för hela samhället. Genom att ta in barnets åsikter och beakta dessa får vi en större grund för beslut kring olika åtgärder och kan göra en bättre prövning av barnets bästa. Underlag för beslut och åtgärder är viktigt för att veta att dessa är de bästa möjliga åtgärderna att vidta, så det är av stor vikt att underlaget är så brett som möjligt. Bra underlag leder ofta till bra beslut eller åtgärder, vilket i sin tur leder till stora samhällsvinster på olika plan.

Att barns delaktighet ses som en resurs för samhället, handlar också om att det leder till att barn ser sig som viktiga och betydelsefulla i det demokratiska samhället. Det leder till en ökad känsla för demokrati och tillit till systemet, om det görs på rätt sätt.

vuxenvärldens ansvar att förverkliga barnets rättigheter

Denna del tar sin utgångspunkt i artikel 4 i barnkonventionen, som tydliggör statens skyldighet att vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att de rättigheter som finns i konventionen genomförs i praktiken. Rädda Barnen anser dock att även barnets viktiga vuxna har en roll att spela och ett ansvar att ta när det gäller förverkligandet av barnets rättigheter. Det gäller i största grad vårdnadshavarna, som också har en tydlig uppgift enligt barnkonventionen att vägleda barnet i förverkligandet av hans rättigheter (artikel 5). Men även organisationer inom civilsamhället, som Rädda Barnen, behöver ta ett ansvar i denna fråga, t.ex. genom att föra fram rättighetsbärandens röst, genom att visa på de brister som finns i genomförandet och hur det påverkar barn. Även andra ideella aktörer, såsom idrottsföreningar eller andra organiserade fritidssysselsättningar, har ett ansvar i att bidra till förverkligandet av barnets rättigheter. Slutligen ser också Rädda Barnen den viktiga roll som alla vuxna runt ett barn kan spela när det gäller att förverkliga barnets rättigheter, inte minst genom att finnas till hands som en trygg vuxen.

